

פרשת האֶזְרָא ינו

צִדְקָה תַּעֲשֶׂה לַתּוֹרָה – הָאֱזִינוּ

הָאֱזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ

– מה בין האזנה לשמיעה?

פרשתנו פותחת בפסוקים "הָאֱזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַרְי פִּי: יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחֵי תֶזֶל כַּטֵּל אֲמַרְתִּי כִּשְׁעִירִם עָלֶי דָּשָׁא וְכִרְבִּיבִים עָלֶי עֵשֶׂב". בכל אחד מהפסוקים שלעיל, יש מסר שכמו חוזר על עצמו, במילים שונות. וכיוון שאין בתורתנו הקדושה מילה, ואפילו אות, מיותרת, ברור שהחזרה הקיימת לכאורה, באה להוסיף ולהשלים את האמור קודם לכן. פרשה זו, שרובה בעצם **שירה**, נאמרה סמוך למותו של משה רבינו, במסגרת התוכחה לעם ישראל. משה רבינו, מעיד עליהם את **הַשָּׁמַיִם** ואת **הָאָרֶץ**, ולכאורה, היחס כלפי שני העדים אמור להיות לפחות דומה, אם לא שווה. אך אם נערוך השוואה ביניהם, נגלה הבדלים שונים בהתייחסות כלפיהם, הבדלים הנראים עקביים, עד כדי מכוונים. הפנייה אל השמים, "**הָאֱזִינוּ הַשָּׁמַיִם**", נעשית בגוף שני (נוכח), ולעומת זאת הפנייה אל הארץ נעשית בגוף שלישי - "**וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ**". **הַשָּׁמַיִם** נדרשים, בלשון **צווי**, להאזין, ולעומתם, לגבי הארץ, רק נקבעה מעין עובדה, שהיא "**תִּשְׁמַע**". הפנייה אל **הַשָּׁמַיִם** היא במתכונת של "**וְאֲדַבְרָה**", בדיבור, נוסח שבא להביע לדברי חז"ל, שימוש בלשון **קשה**, ואילו כלפי **הָאָרֶץ** המסר מועבר באמצעות "**אֲמַרְי פִּי**", באמירה, פועל המייצג התבטאות בלשון **רכה**. היחס השונה מוצא לו גם ביטוי גלוי, בדימויים השונים, בהם נעשה שימוש להמחשת הדברים: "**יַעֲרֹף כַּמָּטָר**" (מזכיר עריפת ראשים וקשיחות) לעומת "**תֶזֶל כַּטֵּל**", "**כִּשְׁעִירִם**" מלשון **סערה**, לעומת "**וְכִרְבִּיבִים**", וכן הלאה. מה פשרה של ה"אפליה" הזו "לטובת" **הָאָרֶץ** דוקא? לכאורה, סותרים הדברים את ההיגיון הבריא, שהרי **הָאָרֶץ** מייצגת את **הארציות**, לעומת **הַשָּׁמַיִם** המייצגים את **הרוחניות**, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בתארנו אדם כ"ירא שָׁמַיִם", ואם כן, האם לא נכון היה להפוך את היחס ולהיטיב עם הרוחני?

המפרשים הרבו להתייחס לצדדיה השונים של שאלה זו. כדרכנו, נתייחס לפן החסידי הפנימי של הדברים. לא פעם אנו מוצאים את עצמנו נבוכים, ואפילו פגועים, מצידו של אדם שניסינו לעזור לו. בסך הכל, רצינו להראות לו, לטובתו כמובן, שאם יפעל בצורה שונה מזו בה הוא פועל, כי אז יחסוך הוא מעצמו נזק כספי, או בריאותי, וכיו"ב. ולאכזבתנו, במקום לשמוע מפיו דברי תודה, הוא תוקף אותנו, כאילו התנפלנו עליו כדי לפגוע בו. אחת העצות שמביא אדמו"ר "הצמח-צדק", בספרו "אור תורה", מציגה מתכונת האמורה לסייע לנו להעביר בהצלחה לאדם מסר שיש בו משום תוכחה כלפיו: כאשר מתעורר הצורך להוכיח אדם, על חסרון המצוי בו או על ליקוי שניתן לתקנו, אין להוכיחו על פניו, כי הבושה שהוא רואה לעצמו, בעצם שמיעת ה"ביקורת", תגרום לו, שלא במודע, לנעול את עצמו בפניה. העצה היא להמתין לרגע המתאים, בו ניתן יהיה להפנות את דברי התוכחה כלפי אדם אחר, אותו אנו מכירים כ"מתוקן", שהחיסרון הרלבנטי אינו קיים אצלו. את הדברים עלינו לומר לו בנוכחותו של האדם שרצינו להוכיח. או-אז, יגלה בעל החיסרון, שבעצם, הדברים שנאמרו לזולתו, רלבנטיים ונכונים בעצם גם לגביו. כל זאת, מכיוון שהדברים לא כווננו במקור כלפיו. ובידעו שאיש אינו קורא את מחשבותיו ורגשותיו, הוא לא יחסום את עצמו בפני הדברים. או אז ייכנסו הדברים ללבו ולמוחו, יפעלו את פעולתם ויניבו את התוצאה המבוקשת.

ומכיוון שמשה רבינו עוסק כבר בתוכחה, הריהו מקדים ומוכיח אותנו, גם באשר לדרך בה נכון להביע אותה. ניתן לראות את **הַשָּׁמַיִם** כמייצגים אדם **ירא שָׁמַיִם**, שתוכו כבדו, המחפש כל הזמן לשפר את הנהגותיו ולתקן, ומסוגל לקבל ישירות, בגוף שני, תוכחה גלויה וקשה, ככל שתהיה. אגב הדיבור הקשה כלפי **הַשָּׁמַיִם**, זוכה גם **הָאָרֶץ** (שבצד השני) לשמוע. **הָאָרֶץ** המייצגת את האדם הפחות רוחני, הרגיש לכבודו ולמעמדו בעיני הבריות ובעיני עצמו. גם הוא, שכמו עומד מן הצד, זוכה לשמוע. אלא שבמקרה זה אין הוא חש פגוע, שכן שמע דברים של טעם, דברים שמהם הוא אפילו יכול לצאת נשכר. בעצם, יש פה מבחינתו, "מציאה", שנתגלתה לו במקרה, בזכות אותו אחד "שכנראה ראוי לביקורת" שהוטחה בו. בתיאוריה, הכל טוב ויפה בשיטה זו, אלא מאי, שהָאָרֶץ במקרה שלנו, היא בגדר **שומעת** בלבד, שלא כמו השמים **המאזינים**. כיצד אם כן, יתיישבו הדברים על לבה של **הָאָרֶץ**? כדי להוסיף על הקושי, ניתן גם לגייס את התגובה ההיתולית משהו, של אנשים הנשאלים, האם הם דוברים שפה מסויימת, סינית למשל. הנשאל משיב לפעמים, "אני עדיין לא מדבר, אך לשמוע, אני דווקא שומע היטב". כדי שנוכל להשיב, נעלה לשרשיהם של הפעלים **לשמוע** ו**להאזין**, ונתמקד בצדדים מסויימים שבהם.

התורה מספרת לנו על המפגש של יוסף, המשנה לפרעה מלך מצרים, עם אחיו שאינם מזהים אותו, בנוכחותו ה"נדרשת" של מתורגמן. התורה מגלה לנו כי, "וְהָם לֹא יָדְעוּ כִּי שִׁמְעֵי יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינָתָם". והרי ברור שהאחים לא חשבו לרגע שיוסף חרש, או שהוא סובל מליקוי שמיעה, ואם כן, לשם מה נדרש גילוי זה? מכאן ניתן להבין שהשורש **ש.מ.ע** מייצג בלשון הקודש, משהו שהוא מעל לשמיעה האודיולוגית של **האוזן הגשמית**. התורה באה לומר לנו שהאחים לא ידעו שהוא **מבין** את שפתם. התורה גם מזהירה את בני ישראל מפני הגלות העתידה (גלות רומי) "וְשָׂא ה' עֵלְיָךְ גּוֹי מִרְחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כְּאֲשֶׁר יִדְאָה הַנָּשָׂר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ", וברור שכוונת הדברים היא, שהם לא יכירו ולא יבינו את שפתו. ומה יש בה **בשמיעה**, מעבר לשמיעה הפיזית של הקולות? **השמיעה** היא פעולה שיש בה גם צדדים על-חושיים. משמעותו של השורש **ש.מ.ע** בלשון הקודש, היא גם **לקבל** נפשית ורגשית, ע"י **הסכמת הלב**, וגם **להבין** את הדברים. צד זה של הפועל בא לידי ביטוי בפסוק המוכר ביותר לכל יהודי, "**שִׁמְעֵי וְשָׂאֲלֹה**", המבטא קבלת עול מלכותו של הקב"ה, וכן בפסוק "**שִׁמְעֵי**

בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ". אנו עושים שימוש בשורש זה גם בביטוי "**לשמע** בקולו" של משה, שמשמעותו לקבל את הדברים הנאמרים, עד כדי עשייתם. המילים "**שמע**" (במובן של מסקנה) ו"**שמעו**", מבחינת פירוש והבנת תוכן הדברים, מלמדים על **המשתמע** משורש זה.

לעומת זאת, אומר המלבי"ם, מגדולי המפרשים וחוקרי לשון הקודש, כי הפועל **להאזין**, מבטא פעולה **חיצונית** יותר, של **הטיית האוזן** ועשיית הנדרש, כדי **לשמע פיזית**, את הנאמר לפרטיו, מבלי להתייחס להיבטים של הבנת הדברים, או הסכמת הלב לגביהם. לצערנו, ב"עברית המודרנית" כמו נתהפכו להם היוצרות, באשר למשמעות שאנו מייחסים לשני השורשים. אבל זה בדיוק הזמן, בסמוך ל"שבת **שונה**", של "**שונה** ישראל עד ה' אלקיך" ושל "**חדש** ימינו כקדם", גם בהתייחס ללשון הקודש ולחיות הפנימית הנובעת ממנה. כאשר אדם "**מאזין**" לרדיו, או למרצה, אין זאת אומרת שהוא מבין, ובוודאי שאינו מחוייב לקבל הדברים ולהסכים להם. "**האזנה**" לא כפויה, ומתוך **פתיחות** לקבל, עשויה לעזור לנו מאוד **בשמיעת** הדברים. עכשיו ניתן גם להבין ביתר קלות את פשר השוני בין הדרישה "**האזינו**" שמופנית כלפי השמיים, ובין "**ותשמע**", הפעולה המיוחסת **לארץ**. השמיים מייצגים למעשה גם את המלאכים, שליחיו של הקב"ה ועושי דברו. למרות הקדושה והטהרה השוררת במקום משכנם, עדיין מוגבלים הם, שכן אין בהם צדדים גשמיים וארציים והם נטולי כושר בחירה, מכיוון שאין להם יצרים, וממילא גם לא רצונות פרטיים. הם "מתוכנתים" לעשות את רצון בוראם. ממילא, עליהם **להאזין** כדי שלא להחמיץ כל פרט שהוא, ממה שנדרש מהם. אין אצלם כל צורך בהבנה או בפתיחות, כדי לקבל ולהסכים. האדם לעומתם, הוא צירוף של נשמה בגוף ארצי, וחסרונם, הוא יתרונו למעשה. הבחירה נתונה בידו, ופעולות כמו **הבנה וקבלת הדברים** נזקפות לזכותו, לבחירתו הנכונה. לכן מתבקשת אצלו **השמיעה**.

כיצד באה לידי ביטוי השמיעה הנכונה? הנביא הושע אומר בהפטרה "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'". אילו דברים עלינו לקחת, וכיצד? מעניין, שהקב"ה ברא את עולמו בעשרה מאמרות. אותם מאמרות, לא נגזזו ולא פסקו מאז, כפי שמעיד הפסוק "לעולם ה' **דברך** נצב בשמים". הם ממשיכים ופועלים את פעולתם, את מלאכת הבריאה, וכל הקיים והמתהווה הוא מכוח אותם מאמרות (צמיחת העשבים למשל, מכוח "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מְזִרִיעַ זֶרַע"). השמיעה הנכונה אינה בגדר "שמענו, נעבור הלאה". שמיעה היא תהליך מתמשך, בו הדברים המתקבלים ומתיישבים על הלב, ממשיכים **להדהד ולפעום** אצל השומע. מחד, יש **בהד** משום מענה, לדיבור המתקבל. מאידך, עניינה של השמיעה, הוא גם **הבנה**, מלשון **בְּנִיה** (= **בינה**). הדברים מהדהדים, פועמים, ומזרימים את החיות, מהראש ומהלב אל שאר האיברים, והחלקים הרוחניים שבנשמה, וגם אל הסובבים. השרש של המלה "**הד**" הינו **ה.ד.ה** ועניינו **הדדיות**, היזון חוזר מחד, והמשך ההפצה וההפריה, מאידך. הסדר ההפוך של האותיות (ה' קודמת ל-ד', מייצגת את ההיזון החוזר). השורש **ה.ד.ה** מייצג את השליחה המקורית. מנקודה זו הופך כל שומע(=מקבל), להיות גם משדר, מרכז, ממנו מהדהדים מעגלים חדשים של גלי דיבור, גם רוחניים, בתדר הייחודי לו, להבנתו ולנשמתו.

ואם ישאל השואל, "הכל טוב ויפה בתיאוריה, אך תכל'ס, איפה אנו רואים במציאות, שדי בשמיעה שאינה בגדר האזנה מכוונת, כדי לקבל ולהבין?" הרי לך תשובה בעבורו: "**פה, עִמָּנוּ עֵמֶד הַיּוֹם!**", עם כל אחד מאתנו נמצאת דוגמא חיה, המוכיחה את הצלחתה של 'השמיעה שבדרך אגב'. אתה הקורא, מהוה הוכחה מצויינת לכך. והראיה, שאתה שומע, מבין ומדבר בשפת האם שלך. האם למדת אותה ב-'ברלין'? או שמא קיבלת שיעורים פרטיים בהבנת הנאמר? הרי מרגע שנולדת לא הכרת אפילו שפה אחת, באמצעותה ניתן היה ללמד אותך! פשוט, ההורים שלך דברו איתך, אף שלא הכרת את השפה, ויתירה מזו, הסובבים אותך דיברו זה עם זה, אך אתה, כשומע מן הצד, קלטת וקיבלת לא רק את הקולות אלא גם את המשמעות החבויה בהם. רק לגבי חלק מזערי מאוצר המילים שלך קיבלת הסבר". וכמו שהדבר נכון באשר לשפה, כן הוא באשר לכל מה שאנו שומעים, כל עוד אנו פתוחים לקבל, לא דוחים ולא אוטמים את עצמנו כלפי הנאמר.

מעין רמז לכך, ניתן למצוא לכך בשורש **ש.מ.ע** שניתן לחלקו לשתיים, **ש-מ-ע**, או "**שם עין**". **שם**, במנגנון השמיעה בו חנן אותנו הקב"ה, כמו חבויה לה **עין** פנימית, המסוגלת "לראות" וכמו "לצייר מחדש" את מהות הדברים ומשמעותם, כפי שראה אותם הדובר. היא מעבירה את המסר ללב ו/או למוח, לרגש ולמחשבה ובאמצעותה יכול השומע גם להבין את הדברים וגם לקבל אותם. זהו תהליך הפועל כל הזמן מתחת לפני השטח, כל עוד אין אנו מנסים לאטום את פתחיו. כעת ייקל עלינו להבין את חשיבותו של הפסוק בו פותח דוד המלך את ספר התהילים, "**אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר** לא הִלֵּךְ בְּעֶצֶת רָשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לָצִים לא יָשָׁב". וחז"ל אכן מזהירים אותנו שלא להימצא שלא לצורך, בסביבה בה נאמרים דברים שמצד ההפוך לקדושה, אפילו אם אין אנו מאזינים להם כלל. מכיוון שמבלי שנחוש בכך, הדברים נקלטים, נרשמים ותופסים להם מקום בהווייתנו עד כדי קלקולים חס ושלום. ולהבדיל, כמה טוב להימצא בסביבה בה נאמרים דברים מצד הקדושה, אף אם מלכתחילה אין לנו בהם כל הבנה, כי מנגנון השמיעה פועל אצלנו כל הזמן. הדבר בא לידי ביטוי בבקשתנו היומיומית בתפילה "וְתֵן בְּלִבֵּנוּ בִּינָה לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל, לְשִׁמְעַי, לִלְמַד וּלְלַמֵּד..."

דבר חסידות

רב אחד אמר פעם לכבוד קדושת הרבי מליובאוויטש: "אני חסיד מושלם, אני לומד בכל יום פרק תניא". השיב לו הרבי: "מושלם איננו חסיד, וחסיד אינו מושלם".

(מעובד - ר' מענדל)

שבת שלום ומבורך

ו ח ג ש מ ח

ח נ נ ח ס נ

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691